

17. Чернявская В. Е. Лингвистика текста: Поликодовость, интертекстуальность, интердискурсивность: учебное пособие / Чернявская В. Е. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 248 с.

УДК : 811.111'272'271

Карнаух А.В.

(Запоріжжя, Україна)

**МЕТАФОРИЧНА МОДЕЛЬ «ЧУЖЕ – ЦЕ ХАОС»
У ТЕКСТОПРОСТОРІ АНГЛОМОВНОГО ФЕНТЕЗІ
(лінгвокультурологічний аспект)**

Стаття присвячена розгляду метафоричної моделі «чуже – це хаос» як елементу англomовної картини світу на базі її реалізації у текстопросторі художніх творів Дж.Р.Р. Толкіна. Здійснюється когнітивний аналіз даної метафоричної моделі із подальшою ілюстрацією її функціонування у творах на прикладі двох ключових концептів – концепту RING OF POWER та концепту TRANSFORMATION.

Ключові слова: метафора, метафорична модель, концепт, опозиція “свій/чужий”, космос, хаос.

Статья посвящена рассмотрению метафорической модели «чужое – это хаос» как элемента англоязычной картины мира на базе её реализации в текстопространстве художественных произведений Дж.Р.Р. Толкина. Проводится когнитивный анализ данной метафорической модели с последующей иллюстрацией её функционирования в произведениях на примере двух ключевых концептов – концепта RING OF POWER и концепта TRANSFORMATION.

Ключевые слова: метафора, метафорическая модель, концепт, оппозиция «свой/чужой», космос, хаос.

The article deals with metaphoric model “alien equals Chaos” as an element of the English world-picture, basing on its realization in the sphere of literary works by J.R.R. Tolkien. The article incorporates the cognitive analysis of the aforesaid model. Two of the major concepts – the concept RING OF POWER and the concept TRANSFORMATION were chosen to illustrate its functioning in the novels.

Key words: metaphor, metaphoric model, concept, opposition of “own” and “alien”, Cosmos, Chaos.

У сучасній науковій парадигмі категорійна опозиція «свій/чужий» розглядається як один із ключових компонентів когнітивного процесу. Будучи співвіднесеною із космологічними поняттями *космосу* та *хаосу*, наведена опозиція зумовлює не тільки сприйняття людини як самої себе, але й категоризацію оточуючої дійсності, яка відображається у

світосприйнятті людини. Одним із продуктів колективної об'єктивної категорії «свого» у ході когнітивного процесу є культура, яка, виходячи за межі суб'єктивного пізнання, співпадає з аналогічним сприйняттям оточуючого соціуму людиною і починає існувати незалежно від певного суб'єкту, тим не менш, продовжуючи акумулювати результати людського когнітивного здобутку.

Метою даної статті є визначення метафоричної моделі «чуже – це хаос» у текстовому просторі англomовного фентезі. **Об'єктом** дослідження є власне категорійна опозиція «свій/чужий» як елемент лінгвокультурної когніції. **Предметом**, у свою чергу, виступає метафорична модель «чуже – це хаос» у дискурсі літературної творчості Дж.Р.Р. Толкіна. Дихотомія «свій/чужий», будучи визначним фактором культури носіїв англійської мови, має безпосередній вплив на формування англomовної картини світу та її подальшої вербалізації, тим самим зумовлюючи **актуальність** даного дослідження.

Дихотомія «свій/чужий» має фундаментальне значення для усвідомлення людиною своєї культурної належності та виділення власної культури як такої. Актуалізація категорійної опозиції «свій/чужий» відбувається на лінгвістичному рівні, втілюючись, зокрема, у вигляді мовних концептів, які, у свою чергу, можуть бути включеними до певних метафоричних моделей.

Метафора є розповсюдженим явищем у мовній сфері. Проте, Дж. Лакофф та М. Джонсон стверджують, що метафора є елементом повсякденного життя людини, адже вона має прояви у мисленні та діях, а тому понятійна система людини є метафоричною за своєю сутністю, що має подальший вплив на формування мовної картини світу [1]. Науковці зазначають, що: «сутність метафори состоит в осмыслении и переживании явлений одного рода в терминах явлений другого рода» [1]. Таким чином, метафора виступає як одна з ключових когнітивних операцій, яка впорядковує та рубрикує оточуючий світ у людському сприйнятті.

Метафорична модель, за А. Чудіновим, – це взаємозв'язок між понятійними сферами, який існує у свідомості носіїв певної мови. Метафорична модель включає в себе дві концептосистеми, одна з яких, а саме сфера-джерело, є базисом для моделювання системи понять іншої сфери, або сфери-мішені із збереженням емотивного потенціалу [2]. Метафоричну модель можна представити у вигляді формули «X=Y», де X – це сфера-джерело, а Y – сфера мішень. В даному дослідженні ми зосередимося на аналізі метафоричної моделі «чуже – це хаос» у текстовому просторі англomовного фентезі на прикладі творчості Дж.Р.Р. Толкіна, зокрема на його романі «The Hobbit, or There and Back Again» та трилогії «The Lord of the Rings».

У дискурсі Толкіна можна побачити доволі чітке розмежування між сферами «свого» та «чужого». Для диференціації наведених категорій необхідно, перш за все, встановити норму. Типовим носієм наративної норми є людина, але з огляду на жанрову специфіку творів Толкіна, та їх сюжетні особливості, за точку відліку нами було взято хобіта, адже в усьому досліджуваному корпусі текстів протагоністом є представник саме цієї фентезійної раси. Це зумовлює нестандартність понятійного розмежування в рамках метафоричної моделі що досліджується, проте саме цей факт зумовлює автентичність запропонованого у статті аналізу.

Відомо, що всі елементи, які не є наявними в рамках норми «свого», які не відображаються у мікрокосмі протагоністів, а звідси, не представлені у «своєй» культурі та, більш глобально, не відносяться до підпорядкованої персонажами реальності, тобто до їх космосу, а пріорі сприймаються як «чуже». Проте, це наведена категорія «чужого» не є односторонньою, тобто необов'язково має нести в собі конотацію «ворожості». Світ «чужого» може бути сприйнятим як світ, в якому є елементи, непридатні світу «свого», атипові та невивчені, світ, підпорядкований кимось іншим та існуючий за іншими, незнайомими законами не вступаючи до конфлікту із світом «свого», або світ, який намагається домінувати над світом «свого», руйнуючи встановлений там порядок.

Для аналізу даної метафоричної моделі ми звернемося до схеми, запропонованої А. Чудіновим: виділення сфери-джерела – виділення сфери-мішені – концепти, які відносяться до вищевказаних сфер та які структурують відповідну область понять – компонент, який забезпечує зв'язок між двома сферами [3].

В даному дослідженні сферою-джерелом є власне категорія «чужого», що поєднує у собі поняття, які виходять за межі осмисленості, які є антинормою для протагоністів зважаючи на їх відсутність у світі «свого», та які конфліктують із системою понять, встановлених нормою. Адаптація цих понять є неможливою, адже їх переробка із ціллю задоволення вимогам норми позначає втрату їх внутрішньої сутності. Серед зазначених вище типів «чужого» вимогам даного дослідження відповідає саме третій тип, в якому можна прослідкувати чітку, активну тенденцію до експансії власних символічних кордонів.

Сферою-мішенню виступає авторська репрезентація космогонічної категорії «хаосу». У контексті творчості Дж.Р.Р. Толкіна хаос трактується як світ безсистемності, світ неприйнятних понять, які намагаються домінувати над поняттями «свого». В рамках хобітської норми, для світу космосу притаманним є внутрішній розвиток, позбавлений прагнення розширити свої кордони. Існування ж світу хаосу, навпаки, є можливим лише у випадку його активного розповсюдження через внутрішню безсистемність, причому «своє» є необхідною умовою, так званім «полігоном» для реалізації панівних тенденцій хаосу.

У текстовпросторі романів Дж.Р.Р. Толкіна можна виділити доволі широкий спектр концептів, які відносяться до обох сфер метафоричної моделі «чуже – це хаос». Так, зокрема, до сфери-джерела ми відносимо концепти *RING OF POWER*, *IMMORTALITY*, *LIFELESSNESS* тощо. Сферу-мішень, у свою чергу, складають такі концепти, як *WAR*, *TRANSFORMATION*, *DICTATORSHIP*. В даній роботі для ілюстрації функціонування метафоричної моделі у корпусі текстів автора використовуємо взаємопов'язані концепти *RING OF POWER* та *TRANSFORMATION*.

Медіатором зв'язку між сферою-джерелом та сферою-мішенню є антагоніст як носій ідеї абсолютного хаосу. Саме наявність хтонічного антагоністу детермінує контакт між цими сферами, встановлюючи зв'язок між їх складовими концептами на макротекстовому рівні. У романі «*The Hobbit, or There and Back Again*» таким персонажем виступає Смог, а у трилогії «*The Lord of the Rings*» – Саурон. Через їх вихід із стану ста-

зису відбувається активізація експансивних процесів сфери «чужого», тим самим встановлюючи відповідність із сферою «хаосу».

Одним з ключових концептів розглядуваних нами творів автора є *RING OF POWER*. Внутрішні властивості даного об'єкту, а саме його невичненість і абсолютна магічність, не відповідають хобітській нормі, тому для протагоністів це є безумовною антинормою. Будучи створеним Сауроном, який вклав у Кільце частину власної душі, воно слугує відбитком внутрішнього хаосу антагоніста, наділяючи свого власника як помітними, самоочевидними властивостями «чужого» – здатністю візуально зникати, так і прихованими – зростаючою із плином часу залежністю від Кільця та поступовим зниженням внутрішнього захисту проти вторгнення хаосу у мікрокосм персонажа. У період стазису Саурана Кільце знаходилося у подібному стані, тому можна стверджувати, що концепт *RING OF POWER* на початку роману романі «The Hobbit, or There and Back Again» цілковито належить до сфери-джерела. Адже спочатку атрибути Кільця, не будучи дослідженими та відверто ворожими, не вступають у конфлікт із елементами норми. Проте, із переходом антагоніста у активний стан, внутрішні властивості Кільця також виходять із фази так званої «гібернації», адже Кільце намагається поєднатися із своїм безпосереднім на повноправним Володарем, тим самим виявляючи свій хаотичний характер.

На мікроструктурі тексту відповідність Кільця внутрішнім вимогам сфери-мішені вербалізується на початку першої частини трилогії, у романі «The Fellowship of the Ring»: «*One Ring to rule them all, One Ring to find them, One Ring to bring them all and in the darkness bind them*» [4]. Вже з цих слів можна зробити висновок стосовно захватницької, а звідси – руйнівної та хаотичної природи Кільця. Навіть саме найменування об'єкта – *Ring of Power* – свідчить про його домінуючий характер. В цілому, концепт *RING OF POWER* є ключовим елементом концептосистеми «чужого», обумовлюючи та стимулюючи актуалізацію інших концептів на всіх рівнях тексту.

Так, концепт *TRANSFORMATION* виступає як логічний наслідок функціональної імплементації концепту *RING OF POWER* у текстовпросторі розглядуваного корпусу текстів. Будь-який контакт із Кільцем (Ring), безпосередній або опосередкований, спричиняє незворотну трансформацію, ступінь якої зумовлюється часовою протяжністю контакту із Кільцем. Залежно від цього трансформація може бути повною або неповною.

Прикладом повної трансформації можна назвати назгулів, які, будучи найдовше та найсильніше відкритими до впливу Кільця, є повністю позбавленими внутрішнього космосу: «*Nine he gave to Mortal Men, proud and great, and so ensnared them. Long ago they fell under the domination of the One, and they became Ringwraiths, shadows under his great Shadow, his most terrible servants*» [4]. Тим не менш, неповна трансформація є більш типовою та розповсюдженою у циклі творів Дж.Р.Р. Толкіна. Так можна умовно виділити три основні ступені неповної трансформації, в яких відображається внутрішня пропорція між хаосом та космосом:

1). Космос домінує над хаосом, обмежуючи та контролюючи його; хаос проявляється епізодично, «сполохами».

2). Космос і хаос знаходяться рівноцінному співвідношенні, проте у стані постійного активного конфлікту та боротьби.

3). Хаос домінує над космосом, детермінуючи світоглядні та біхевіористські моделі персонажів, проте космос не є повністю підкорений.

Наведені ступені можна проілюструвати на прикладах персонажів циклу. Так, Більбо та Фродо знаходяться на першому ступені трансформації, Голлум – на другому, а Саруман та Денетор – на третьому.

Таким чином, підводячи підсумок, слід зазначити, що, оскільки метафора є невід'ємним елементом когнітивного процесу, метафорична модель виступає як один із ключових факторів категоризації оточуючого світу, тим самим відіграючи фундаментальну роль у створенні картини світу. Твори Дж.Р.Р. Толкіна сьогодні вважаються видатною частиною англomовного літературного спадку, вербально ілюструючи англomовну картину світу.

Метафорична модель «чуже – це хаос», поєднуючи в собі низку значних концептів твору, виступає як сюжетний двигун, обумовлюючи розвиток подій. Так, на прикладі концептуальної зв'язки *RING OF POWER – TRANSFORMATION*, нами було розглянуто роль хаосу як космогонічної категорії в обумовленні особливостей сфери-джерела та сфери-мішені. Тим не менш, враховуючи взаємопов'язаність та внутрішню взаємообумовленість концептів аналізованого корпусу текстів, їх комплексне вивчення на даному етапі не є достатньо повним, а звідси виникає перспектива подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лакофф Дж. Метафори, которыми мы живем [Электронный ресурс] / Дж. Лакофф, М. Джонсон. – Режим доступа : <http://kant.narod.ru/lakoff.htm>
2. Чудинов А. П. Метафорическая мозаика в современной политической коммуникации [Электронный ресурс] / Анатолий Прокопьевич Чудинов. – Режим доступа : http://www.ahmerov.com/book_468_chapter_27_2.1._Metaforicheskaja_model_i_ee_komponenty.html
3. Чудинов А. П. Метафорическое моделирование в политическом нарративе «российские выборы на рубеже веков» [Электронный ресурс] / Анатолий Прокопьевич Чудинов. – Режим доступа : <http://filologija.vukhf.lt/2-7/chudinov.htm>
4. Tolkien, J.R.R. The Fellowship of the Ring [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://fb2.booksgid.com/content/96/j-tolkien-lord-of-the-rings-1-the-fellowship-of-the-ring/1.html>

СТРАТЕГІЇ АРГУМЕНТАЦІЇ У КОРПОРАТИВНОМУ ДИСКУРСІ

Стаття присвячена аналізу аргументативних стратегій в англомовному корпоративному дискурсі. Увага приділяється стратегії створення позитивного корпоративного іміджу, яка реалізується за допомогою низки тактик.

Ключові слова: аргументація, корпоративний дискурс, комунікативна стратегія, комунікативна тактика.

Статья посвящена анализу аргументативных стратегий в англоязычном корпоративном дискурсе. Внимание уделяется стратегии создания позитивного корпоративного имиджа, которая реализуется с помощью ряда тактик.

Ключевые слова: аргументація, корпоративний дискурс, комунікативна стратегія, комунікативна тактика.

The article is dedicated to the analysis of argumentative strategies used in English corporate discourse. The focus is on the strategy of creation of positive corporate image. It is implemented through a number of tactics.

Key words: argumentation, corporate discourse, communicative strategy, communicative tactics.

Головною метою корпоративного дискурсу (КД) є створення позитивного іміджу компанії. На зовнішньому рівні КД компанія виступає як єдиний цілісний організм, незважаючи на індивідуальні особливості її працівників. Вживання стратегій аргументації не тільки допомагає досягти головної мети КД, але й переконати цільову аудиторію скористатися послугами саме цієї компанії.

Інтерес викликає аналіз комунікативної поведінки представників компаній на зовнішньому рівні КД, який адресований громадськості, потенційним споживачам та іншим. Аргументативні стратегії поширено вживаються в інтерв'ю та промовах Вільяма Клея Форда, голови правління американської автомобільної компанії FordMotor. Бізнесмен відомий тим, що протягом останніх десятиріч намагався зробити продукцію компанії конкурентоспроможною й привабливою для споживача.

Мета статті полягає в тому, щоб проаналізувати основні стратегії аргументації, які вживаються у КД на зовнішньому рівні.

Вважають, що необхідність використання аргументів полягає у тому, що будь-яке твердження має ґрунтуватися на певних підставах, доказах (give reasonstojustifytheclaims) [1: 106], інакше воно сприймається як безпідставна заява, яка не є достатньою, щоб переконати співрозмовника підтримати позицію адресанта. Аргументація у найбільш широкому розумінні слова – це процес обґрунтування людиною певного положення (твердження, гіпотези, концепції) з метою переконання в його істинності, слушності[2]. Враховуючи прагматичну спрямованість аргументативної комунікації, їїлокутивною функ-